

кодекси, які не лише фіксують відповіді норми, а й інформують суспільство стосовно стандартів комунікації працівників поліції з громадянами, створюють умови для підвищення авторитету поліції в суспільстві.

Список бібліографічних посилань

1. Ирхин Ю. В. Роль этических кодексов государственной службы в управленческих парадигмах и практиках: сравнительный анализ. *Проблемный анализ и государственно-управленческое проектирование*. 2011. Т. 4, № 6. С. 94–104.
2. Codes of conduct for public officials. Recommendation Rec(2000)10 and explanatory memorandum. URL: <http://workspace.unpan.org/sites/internet/Documents/UNPAN038306.pdf> (дата звернення: 10.03.2019).
3. Василюк Т. Е., Саламатов В. О., Марушевський Г. Б. Етика державного управління : підручник. Київ : НАДУ, 2015. 204 с.
4. Pollock J. M. *Ethics in Crime and Justice*. 3rd ed. Belmont, California : Wadsworth Publishing, 1997. 350 p.
5. Кислухин В. А. Кодексы профессиональной этики и их значение для полиции Союза Бенилюкс и России. *Юридическая наука и практика*. 2015. № 1. С. 104–108.

Одержано 19.03.2019

УДК 340.15:343.343.5+343,8(37)

Олександр Анатолійович ГАВРИЛЕНКО,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри міжнародного і європейського права
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5554-4919>*

ДЕЗЕРТИРСТВО ЯК ВІЙСЬКОВИЙ ЗЛОЧИН ТА ПОКАРАННЯ ЗА ЙОГО ВЧИНЕННЯ У ДАВНЬОГРЕЦЬКОМУ І ДАВНЬОРИМСЬКОМУ ПРАВІ

Історичний досвід, накопичений людством протягом тисячоліть, наочно засвідчує, що в часи ведення активних бойових дій у збройних силах воюючих країн суттєво збільшуються квантитативні показники здійснення злочинів проти порядку проходження військової служби. Така тенденція була властивою для абсолютної більшості держав – від стародавніх і до сучасних.

Незважаючи на те, що історія кримінального права європейських держав, загалом, та питання еволюції правових основ протидії злочинам проти порядку проходження військової служби привертає увагу дослідників вже протягом тривалого часу, усе ж вбачається необхідним спеціально розглянути найдавніший та найменше вивчений період – стародавній час, коли визначалися базові поняття і закладалися підґрунтя для подальшого розвитку відповідних норм кримінального права.

Сучасним вітчизняним законодавством відповідальність за дезертирство, під яким розуміється самовільне залишення військової частини або місця служби з метою ухилитися від військової служби, а також нез'явлення з тією самою метою на службу у разі призначення, переведення, з відраження, відпустки або з лікувального закладу, передбачена ст. 408 КК України. Від найдавніших часів дезертирство належало до найтяжчих та найбільш ганебних воїнських злочинів. Особи, які самовільно віддалялися від місця розташування підрозділу на відстань, що не дозволяла їй почути голосні сигнали, що у випадку тривоги подавалися за допомогою барабанів та труб, вважалися зрадниками і піддавалися найжорсткішим покаранням. У час, коли самовільне покинення військового табору розглядалося як зрада, не вбачалося жодної різниці між втечею та самовільною тимчасовою відсутністю. Так, стародавні греки піддавали втікачів здебільшого ганебним покаранням. Традиційно це було зобов'язання носити особливий плащ, на якому зазначалося, який злочин здійснив цей громадянин, гоління волосся на голові, позбавлення посад, у деяких випадках – обрізання язика на знак того, що покарана особа порушила дану нею присягу. В Спарті, кожен, хто зустрічав покараного, мав право його вдарити, жодна спартанська дівчина не могла, навіть якщо в неї було таке бажання, вийти заміж за дезертира, оскільки громадська думка затаврувала його, як людину безчесну, клятвам якої довіряти у жодному разі не можна [1, с. 12].

В Афінах та більшості інших еллінських полісів, зокрема й тих, що розташовувалися на теренах сучасної України – у Північному Причорномор'ї, існувало загальне поняття астратеї

(ἀστρατείας), що охоплювало такі дії як ухилення від військової служби, втеча зі служби, дезертирство з поля бою тощо. Відомі й спеціальні юридичні терміни, які визначали окремі склади злочинів: ліпостратія (λιποστράτιου) – ухилення від військової служби; ліпотаксія (λιποταξίου) – дезертирство на суходолі; ліпонавтія (λιποναυτίου) – самовільне залишення корабля, дезертирство з корабля; анавмахія (ἀναυμαχίου) – дезертирство під час морської битви, відмова від участі у морській битві [2, с. 204].

Цікаво, що вже з часів античності відомо про такий метод протидії дезертирству, як «загороджувальні загони» (подібні за поставленими перед ними завданнями загони, що створювалися в СРСР у роки Великої Вітчизняної війни зовсім не були винаходом Й. В. Сталіна та його оточення). Як оповідає Полієн у своєму творі «Στρατηγῆματα» («Воєнні хитрощі») [3, с. 214–215], вперше такі «загони» було застосовано під час війни, що розпочав боспорський цар Левкон I (389/8 – 349/8 рр. до н.е.) з конкурентом Пантікапею у торгівлі хлібом – полісом Феодосією. Феодосійські воїни, які відстоювали свою свободу, мужньо боронилися, у той час, як гопліти царя поводити себе невпевнено та мляво. Тоді Левкон, щоб якось активізувати своїх воїнів, попросив у свого союзника – скіфського царя загін кінних лучників та розташував його за спинами своїх воїнів, наказавши стріляти у кожного, хто відступить або спробує втекти з поля бою [2, с. 204–205].

Сам термін «дезертирство» має римське походження. Дезертирами (desertores) називали втікачів з війська або з поля бою. Це діяння в Римі відносили до «тяжких і капітальних» (graviora et capitalia) злочинів. В разі збройного спротиву дезертира при його затриманні дозволялося убивати без суду. За його вчинення даного злочину винні особи каралися на смерть, а також, як додаткове покарання, піддавалися конфіскації усього майна, що їм належало. Смертна кара зазвичай відбувалася публічно. Як зазначає Є. С. Логвиненко, головною метою таких покарань було залякування [4, с. 32]. Злочинців спалювали, вішали або відрубали їм голову, інколи відсікали кінцівки. На думку Авідія Кассія (Gaius Avidius Cassius), що зберіглася завдяки праці «Історія Августів» («Historia Augusta») [5], датованої ймовірно IV ст., споглядання такої жорстокої кари дезертирів мало ефективно сприяти протидії поширенню подібних злочинів.

Водночас, законодавство Давнього Риму передбачало й обставини, що пом'якшували провину злочинців-дезертирів. До таких обставин відносилися: 1) жорстоке поводження начальника, що мало наслідком втечу воїна; 2) отримання за несення військової служби недостатньої платні; 3) вчинення дезертирства після завершення війни; 4) молодість та недосвідченість утікача [1, с. 13]. В таких випадках у якості покарання могли застосовуватися вигнання з країни сукупно з конфіскацією рухомого і нерухомого майна та позбавленням римського громадянства або будь-яких перспектив отримати його у майбутньому. В деяких випадках судді у своєму вирокі обмежувалися покаранням у вигляді «ганебної відставки». Про це згадує в II книзі своєї праці «Про військову справу» римський юрист Луцій Емілій Макр, який жив у середині III ст. н.е. Він зазначав: «Існують три основні види відставки: почесна, поважна та ганебна. Почесна надається при вислуді повного терміну служби, поважна [має місце в тих випадках], коли військовослужбовець оголошується непридатним більше до військової служби внаслідок фізичного або психічного захворювання; ганебна настає тоді, коли військовослужбовець звільняється від присяги внаслідок вчиненого ним злочину» [6, с. 171].

Отже, аналіз нарративних джерел та наукової літератури надає можливість дійти висновку, про певну поширеність у збройних силах стародавніх держав злочинів проти порядку проходження військової служби і, зокрема, дезертирства. Воно розглядалося як найганебніший воїнський злочин, оскільки це не лише зашкоджувало війську, але й паплюжило честь самого солдата. Вже у стародавню добу в об'єктивній стороні цього злочину виявлялися два елементи, тісно пов'язані між собою: міра небезпеки вчиненого по відношенню до дисципліни та ступінь шкоди, завданої боєздатності військових підрозділів.

Список бібліографічних посилань

1. Бобровский П. О. Уклонение от военной службы по законам древнеримским, французским, германским, шведским, а также и русским с XVII века. СПб. : Тип. Правительствующего Сената, 1886. 78 с.
2. Гавриленко О. А. Античні держави Північного Причорномор'я: біля витоків вітчизняного права (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.) : монографія. Харків : Парус, 2006. 352 с.
3. Полиэн. Стратегемы / под общ. ред. А. К. Нефёдкина. СПб. : Евразия, 2002. 607 с.
4. Логвиненко Є. С. Становлення та розвиток системи покарань у давньоримській державі. *Право і Безпека*. 2015. № 3 (58). С. 31–35.
5. Scriptores Historiae Augustae. Властелины Рима: биографии римских императоров от Адриана до Диоклетиана / пер. С. Н. Кондратьева ; под ред. А. И. Доватура, Д. Е. Афиногенова ; ком. О. Д. Никитинского, А. И. Любжина. М. : Наука, 1992. 384 с.

6. The Impact of the Roman Army (200 BC - AD 476). Economic, Social, Political, Religious and Cultural Aspects / eds.: Blois L., Lo Cascio E. Leiden ; Boston : Brill, 2007. 612 p.

Одержано 28.02.2019

УДК 351.74(477):316.346.2

Дар'я Сергіївна ГЕТА,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри загальноправових дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0570-4846>

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Сучасною Україною проголошено стратегію європейського вибору, згідно якого відбувається становлення гендерного права та суспільства. Одним з найважливіших завдань можна назвати забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та усунення усіх форм соціостатевої дискримінації. Правова держава забезпечує правову рівність між соціальними статтями, що означає надання їм рівних стартових можливостей. Однак реалізація прав жінкою та чоловіком залежить від їх особистих якостей. Це провокує випадки прояву нерівності у суспільстві [1, с. 356].

Щоденна практика засвідчує, що гендерний паритет, проголошений Конституцією України, в реальному житті часто порушується, як правило у прихованому вигляді. У зв'язку з цим необхідно провести комплексний науковий аналіз загальних механізмів забезпечення гендерної рівності, розвитку і гарантування прав, свобод і законних інтересів чоловіків та жінок, з урахуванням міжнародних гендерних стандартів в усіх структурних підрозділах Національної поліції України.

Для забезпечення гендерної паритетності у підрозділах Національної поліції України було затверджено «Стратегію розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року» [2].

Необхідно відзначити, що проблеми дискримінації грають величезну роль, як в українському законодавстві, так і в зарубіжному. Так, відповідно до Стратегії розвитку України – 2020 метою державної політики в сфері реформування МВС називають оптимізацію функцій усіх структурних підрозділів, впровадження оновлених критеріїв оцінювання роботи працівників органів внутрішніх справ для забезпечення підвищення рівня захисту демократії, а також державних інтересів.

Враховуючи потреби сучасного українського суспільства та специфіки діяльності Національної поліції України необхідно відмітити, що за основу реформування доцільно використовувати принцип оптимізації структури. В розрізі чого важливо розмежовувати політичні функції, які закріплені за міністром внутрішніх справ, і професійні, які повинні бути закріплені за керівництвом Національної поліції, Нацгвардії, Прикордонної служби, Міграційної служби, Служби з надзвичайних ситуацій.

Одним із найважливіших кроків у реформі правоохоронної системи України, вважають експерти, є заміна корумпованих і непрофесійних кадрів новими, добре підготовленими співробітниками, як чоловіками так і жінками, які готові виконувати свої обов'язки в нових умовах. На службу будуть прийматися громадяни, які пройшли спеціальну підготовку. В цьому розрізі постає актуальне проведення реформ, які враховують питання гендерного паритету, в освітянській сфері [3, с. 164].

Запроваджуючи європейські демократичні цінності в МВС України створюють умови для служби працівників, враховуючі засаду гендерної рівності, а також розробляють антидискримінаційні механізми прийняття на роботу та просування по кар'єрній драбині. Так, всі вакансії будуть підлягати оголошенню з одночасним створенням умов безперешкодного доступу кандидатів (чоловіків та жінок) до участі в конкурсному відборі. А кандидати на керівні посади регіонального рівня будуть проходити двоступеневу процедуру конкурсного відбору, яка складається з оцінки загальної та спеціальної компетенції.

Станом на 2018 р. в підрозділах МВС України працюють понад 23% жінок, що складає більше 50 тисяч жінок. В ДСНС працює понад 8 тис жінок, у Державній прикордонній службі – 11 тис,